

ULUSLARARASI GÜNÜMÜZ İSLAM TOPLUMLARINDA İNANÇ PROBLEMLERİ SEMPOZYUMU

06-07 Mayıs 2011 Konya

Yrd. Doç. Dr. Doğan KAPLAN*

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi geleneksel hale getirdiği sempozyumlarının altıncısını uluslararası düzeyde gerçekleştirdi. Fakültenin ilkinin Şubat 2010 yılında gerçekleştirdiği “Uluslararası İmam Cafer Sadık’ın İslam İlimlerindeki Yeri” sempozyumundan sonra uluslararası düzeyde gerçekleştirdiği ikinci bilimsel toplantı “Uluslararası Günümüz İslam Toplumlarında İnanç Problemleri” adı altında İslam Mezhepleri Tarihi ve Kelam Anabilim Dallarının ortaklaşa faaliyeti olarak 06-07 Mayıs 2011 yılında S.Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Konferans salonunda gerçekleştirildi.

S.Ü. İlahiyat Fakültesi’nin Konya’nın köklü vakıflarından Türk Anadolu Vakfı ile birlikte gerçekleştirdiği sempozyuma Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinin yanı sıra Bahreyn, Fas, Hindistan, İnan, Katar, Mısır, Ürdün ve Özbekistan’dan 40’a yakın bilim insanı katıldı.

Protokol konuşmalarının ardından sempozyum çalışmalarına Cuma günü saat 10.00’da başlandı. Açılış konferanslarının yer aldığı birinci oturum başkanlığını Prof. Dr. Bekir Topaloğlu yaptı. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez’in iş yoğunluğu sebebiyle katılamadığı toplantıdaki “Günümüz İslam Toplumlarında İnanç Problemleri” başlıklı tebliği Konya İl Müftüsü Şükrü Özbuğday tarafından okundu. İlgili tebliğe Başkan Görmez, İslam toplumlarının günümüzde yaşadığı inanç problemlerini (1.) Kur’an-ı Kerim’de sunulan iman konularının günümüz insanına sağlıklı ve

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Öğretim Üyesi,
dkaplan@selcuk.edu.tr

yeterli düzeyde ulaşıp ulaşmadığı ve (2.) Çağın yaklaşım ve fikirleri karşısında günümüz insanının inanç problemlerinin yine yeterli ve sağlıklı oranda çözülüp çözülmediği, şeklinde iki kategoride ele alarak birinci grup sorun alanıyla ilgili çeşitli Kur'an ayetlerini nazara verdi. İkinci kategoride ele aldığı çağın yaklaşım ve fikirlerini ise "Küreselleşme, materyalizm, pozitivism, modernite ve diğer akımlarla gelen inanç sorunları" başlıklarında inceledi. Görmez hangi oranda olursa olsun etkileri devam eden bu akımlara karşı yapılması gereken şeyin, İslam'ın altın çağında örneği bolca görülen, Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerin ışığında sağlıklı, güçlü ve iyi işlenmiş düşüncelerle mukabele etmek olduğunu dile getirdi.

İkinci açılış konferansı ise Mısır'dan katılan Ezher Mezunları Birliği Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mohammed Abdulfadeel Alqussi tarafından sunuldu. Sözlerine Mevlana diyarı Konya'da olması sebebiyle Mevlana'nın Mesnevi'yi Mısır'ın Nil'ine benzettiğini söyleyerek başlayan Qussi, sempozyumda cevaplandırılması gereken günün sorusunun, "Acaba günümüzde inanç alanında yaşanan ve zihinleri meşgul eden problemler kadim Kelam bilginlerinin zihnini meşgul eden problemlerle aynı mıydı?" olduğunu dile getirerek günümüz İslam araştırmacılarına düşen delillerin ikame edilmesi çerçevesinde inanç etrafında oluşan "şüphelerin giderilmesi" olduğunu dile getirdi. Qussi günümüz dünyasında "giderilmesi gereken şüpheler" sadedinde şunları saydı: 1. Bir din olarak İslam ve İslam kültürü arasındaki ilginin mahiyeti, modernite ve post-modernite ile ilgisi, Kur'an-ı Kerim'e yeni okumalar çerçevesinde yaklaşım, Kur'an ve Sünnet ile ilgili kat'i ve zanni deliller, "tecdid" anlayışına ulaşabilmek için fıkıh usulünün kullanılması, aydınlanmacıların kültürel projeleri ve sekülerizmle ilgisi ve İslam toplumlarının sekülerleşmesi vb. 2. İslam'ın bütün boyutlarıyla (siyasi-fikri-edebi) özgürlük düşüncesiyle ilgisi, özellikle de İslami siyasi fikrin çağdaş kelam araştırmalarında bir konu olarak yer edinmesinin gerekliliği. 3. Madde, akıl ve ruh arasındaki ölçü ve bu üç temel sorumluluk açısından İslam teşriindeki yeri. 4. Belki de sorunsalların en tehlikelisi olan aşırılık ve terörizm ve bunların esma ve ahkâm konusunda iman ve küfür bağlamında değerlendirilmesi.

Qussi sempozyumda tartışılmasını dilediği bu konularla ilgili önemli gördüğü iki hususun altını çizerek konferansını bitirdi. Bi-

rinci önemli husus kelamın hassas/dakik konularını oluşturan bu meselelerin ulu orta ehli olmayanlarca konuşulmaması ikincisi de bahsedilen kelami hassas meseleleri çözmekle uğraşan genç araştırmacıların üzerinde buldukları zengin ve köklü geleneği unutmamaları gereği.

Namaz ve yemek arasından sonra çalışmalarına devam eden sempozyumun “Ötekiyle Yaşamak” başlıklı ikinci oturumu Prof. Dr. Süleyman Toprak başkanlığında başladı. “İman-Amel-Ahlak İlişkisi ve Tekfir” konusunda tebliğini sunan Doç. Dr. Muammer Esen tekfir söyleminin, “İslam”ın temel felsefesine pek de uygun düşmeyen bir söylem olduğunu, İslam içindeki farklı mezheplerin ya da kişilerin birbirlerini, sırf farklı yorumlarına dayalı inanç ve eylemlerinden dolayı tekfir etmesinin, Allah’ın dini olan İslam’da yeri olamayacağını” ifade etti. İkinci konuşmacı olan Ürdün Al-i Beyt Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Naser Khavalide “التعايش بين أصحاب الاعتقادات المختلفة” (Farklı İnanç Mensuplarıyla Birlikte Yaşama) başlıklı bir tebliğ sundu. Khavalide tebliğinde farklı inanç mensuplarının kimler olduğu, bunlarla birlikte yaşamının ne anlama geldiği, birlikte yaşamının ölçü ve ilkelerinin neler olduğu ve farklı inanç mensuplarıyla birlikte yaşama alanlarının neler olduğuyla ilgili uzunca bir tebliğ sundu. Üçüncü konuşmacı Doç. Dr. M. Kazım Arıcan “Dini Çoğulculuk Paradigmasının Ortaya Çıkardığı İnanç Problemleri” çerçevesinde dini çoğulculuk anlayışının savunucularında görülen “dışlayıcı” ve “tekelci” anlayıştan dolayı bu düşüncenin de sorunlu olduğunu ve kendi içinde paradokslar barındırdığını ifade ederek “her dinî geleneğin hakikatin bir boyutunu ifade ettiğini ancak tek başına hakikatin tam ve mükemmel ifadesi olmadığını savunan” dini çoğulcu yaklaşımın ise hakikat ve kurtuluş iddiasındaki öğretilere tepeden bakma durumu doğurarak emperyalistik bir tavır geliştirdiğini ifade etti. Dini çoğulculuk anlayışının sübjektivizm ve rölativizmi doğurduğunu, hâlbuki bu durumun kendisini doğru, hak, üstün ve kurtarıcı kabul eden ve bağlılarına bu doğrultuda mesajlar veren öğretilerin bağlılarından şüphe değil, kesim inanç ve teslimiyet beklediğini vurguladı. Sempozyuma Bahreyn’den katılan son tebliğci Prof. Dr. Ömer Abdulaziz al-Âni ise “التعايش السلمي مع غير المسلمين من منظور إسلامي” (İslam Açısından Gayr-i Müslimlerle Barış İçinde Birlikte Yaşama) başlığı altında İslam toplumunda

gayr-i Müslimlerin hukuki statüsünün ne olduğunu örnekleriyle açıkladı.

Başkanlığını Prof. Dr. Sönmez Kutlu'nun yaptığı birinci günün üçüncü ve son oturumunda programa Hindistan'dan katılan Prof. Dr. Selman Nedvi, "بين الماتردية والأشعرية" (Maturidilik ve Eşarilik Arasında) başlıklı tebliğinde daha ziyade İmam Eş'ari'nin Mutezililiği bırakmasıyla ilgili biyografik bilgi verdi. "Mezhepçilikten Kaynaklanan İnanç Sorunları" başlıklı tebliği sunan Doç. Dr. Sıddık Korkmaz, Mezhepçiliği doğuran sebepleri "teoloji ve bencillik", "siyaset ve cemaatçilik", "kültür ve egemenlik" başlıkları altında inceleyerek, müslümanlar arasında var olan mezhepçiliğin bir hastalık olduğunu söyleyerek bunun üstesinden gelmenin yolunun "Kur'an'ı, Peygamber'i ve İslam'ı önyargılardan uzak biçimde öğrenmekten geçmekte" olduğunu ifade etti. Son günün son tebliğcisi Doç. Dr. Kamil Güneş, "Sünni-Şii Dünya Arasındaki En Önemli Köprü: İmamet Usul-i Dinden midir, Usul-i Mezhepten midir?" başlıklı bildirisinde Şii âlimlerin özellikle de muasır olanlarının imamet meselesini ağırlıklı olarak mezhebe girişin esası olarak gördüklerini dile getirerek böyle bir yaklaşımın Ehl-i Sünnet ve Şia arasındaki uzlaşmazlıkların çözümünde ya da diyalog geliştirilmesinde önemli katkılar sağlayacağını dile getirdi.

Sempozyumun ikinci günü "Modern İnsanın İnanç Problemleri" başlıklı dördüncü oturumla başladı. Başkanlığını Prof. Dr. Ramazan Altıntaş'ın yaptığı bu oturumda ilk konuşmacı Prof. Dr. Metin Özdemir "Bir İnanç Problemi Olarak Kötülük" başlıklı tebliğinde kötülüğün, "karşımıza kendisiyle Tanrı'nın merhamet, iyilikseverlik ve sonsuz kudret gibi yüksek sıfatları arasında bir çelişki görülmesinden dolayı bir inanç problemi olarak çıktığını" ifade ederek bu problemin kaynağının yanlış Tanrı tasavvuru olduğunu ve metafiziksel kötülük problemine kaynağı açısından değil, maksadı, anlam ve önemi açısından bakmak daha akıllıca bir iş olarak gözüktüğünü ifade etti. Sempozyuma İran'dan katılan Nasır Gozeşte ise "العودة الي التاريخ" (Tarihe Dönüş) başlıklı tebliğinde Müslümanların şanlı geçmişlerine dönüp baktıklarında o altın çağlarda ilahiyat alanında felsefenin belirgin olarak varlığını gösterdiğini ifade ederek Müslümanların tekrar felsefeye dönerek yükselebileceklerini ifade etti. "Küreselleşen Dünyada Psiko-Sosyal İnanç Engelleri" başlıklı üçün-

cü tebliğin sahibi Doç. Dr. Mustafa Akçay, küreselleşen dünyada imanın oluşumunun önündeki psiko-sosyal engeller sadedinde özellikle aklın sınırlılığı ve yanılabilirliği, şüphe, metodik düşünememe ve hatalı akıl yürütme, cehalet, peşin hükümlülük, taklit, motivasyon eksikliği ve araştırma merakının uyanmaması, dil ve kültür farklılığı, tebliğ ve temsil hataları, ve tabii felaketler ve yaşam mücadelesi gibi konular üzerine dikkat çekti. Bu oturumun son tebliğcisi Yrd. Doç.Dr. Osman Demir “Bir İnanç Problemi Olarak Kişisel Gelişim Olgusu” başlıklı tebliğinde kişisel gelişim tekniklerinin tarihesinden ve tekniklerin en çok uygulamada olan NLP hakkında kısaca bilgi verdikten sonra ülkemizdeki uygulamaları açısından kişisel gelişim olgusunun, dini, tarihi, kültürel, sosyolojik ve psikolojik yönleri ile birçok açıdan incelenip kritiğe tabi tutulması gerektiğini ifade etti. Demir, kendi inanç ve kültür yapımızla uyumlu ve halkımızın beklentileri karşılayabilecek yeni modeller üretilmesinin zorunluluğu üzerinde durarak bu anlamda İslâm dininin ruhani yönünü oluşturan tasavvufun, halkımızın maneviyat bunalımına çare olabileceğini belirtti.

“Sekülerleşmenin Getirdiği İnanç Sorunları” başlıklı beşinci oturumun başkanlığını Prof. Dr. İbrahim Coşkun yaptı. İlk tebliğci Katar’dan Prof. Dr. Din Muhammed (الصراع بين الرؤية الدينية والرؤية العلمانية) (كأخطر تحدٍ عقدي يواجه المجتمعات الإسلامية) “İslam İnançına Yönelik En Tehlikeli Meydan Okuma: İslami Bakış ile Laik Bakış Arasında Çatışma” başlıklı bildirisinde Laisizm eleştirisinde bulunarak böylesi bir düşüncenin İslami referanslara dayandırılmayacağını ifade etti. İkinci konuşmacı Doç.Dr. Âdem Şahin, “Modernleşme ve Sekülerleşmenin Bireysel Dindarlık Üzerindeki Etkileri” başlıklı tebliğinde günümüz modern toplumlarında yaşam şekillerinin dindarlık üzerinde etkili olduğunu, modernleşmeyle birlikte yeni dindarlık şekillerinin ortaya çıktığını ifade etti. Sempozyumu Özbekistan’dan katılan Prof. Dr. Elyor Kerimov, “Soviet Regime’s Secularization Policy and its Results on Beliefs for Modern Central Asia” (Sovyet Yönetiminin Dinsizleştirme Politikası ve Orta Asya’ya Etkileri) başlıklı tebliğinde Orta Asya Müslümanlarının 1917-1920 arasında ilk defa karşılaştıkları yeni sosyo-politik karşısındaki tavırları ve seksen yıla yakın baskı altında yaşadıkları Komünist rejimin doğurduğu inançsal sorunlardan bahsetti. Bu adı geçen dönemi beş döneme ayırarak ele

aldı. Kerimov'un gruplandırmasına göre bu beş dönem şunlardır: 1917-1929 arası Liberal dönem, 1919-1940 Baskı dönemi, 1940-1953 arası Rahatlama yılları, 1953-1990 Baskı ve Ateist Propaganda yılları, 1991'den günümüze Yeniden Canlanma Yılları.

Sempozyumun son oturumu ise "İnanç Algılamaları" başlığını taşıyordu. Başkanlığını Prof. Dr. Saffet Sarıkaya'nın yaptığı bu oturumda ilk tebliğci Prof. Dr. Veysel Güllüce "Kur'an Ayetlerine Maksudlu Yaklaşımın Bir Örneği Olarak Reenkarnasyon" başlıklı tebliğinde Kur'an ayetlerinin manaca tahrifinin en güzel örneğini reenkarnasyon düşüncesinin oluşturduğunu söyleyerek bu anlamda bu düşünceye referans olarak getirilen Kur'an ayetlerinin zorlama yorumlara tabi tutulduğunu, halbuki bu konuda apaçık âyetler ortada varken, onları görmezlikten gelerek, başka âyetlerden zorlamalı yorumlarla bu teoriye destek aranmasının ne derece yanlış bir yaklaşım olduğunu ifade etti. Altıncı oturumun ikinci konuşmacısı Doç. Dr. Hatice K. Arpaguş "İnanç Problemleri Açısından Vahyin Nasıllığı: Fazlurrahman Örneği" başlıklı tebliğinde Fazlurrahman'ın düşüncesindeki çelişkilere dikkat çekti. Üçüncü konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Fatma Asiye Şenat "Sekülerleşen Dünyada Ahirete İnanmanın Ahireti Bilmeye Dönüşümü" başlıklı tebliğinde "dine ait diğer değerlerle birlikte insanlığın bilinçaltından yavaşça çekilen ölümden sonraki hayatı bilinç alanına tekrar çekmek için âhirete iman konusunu yeniden incelikli olarak ele almak gerektiğini" ifade etti. Şenat, inanmayanlar bir tarafa, dini hassasiyete sahip olanların hayatından bile "ölüm ve sonrası" fikrinin konjonktürün etkisiyle çekildiğini bu düşüncenin eski ve tüketilmiş, sadece duyguları okşayan vazalara yaraşır bir konu olmaktan çok, hala insanlığa söyleyeceği çok şeyi olan bir değer olduğunu yeniden keşfetmeye ihtiyaç olduğunu belirterek konuşmasına son verdi. Altıncı oturumun son konuşmacısı Doç. Dr. Mustafa Sami Baybal, "Mesih İnancının İslam Kültüründeki Yansımaları" başlıklı tebliğinde İslâm'da kurtarıcı ne Hazret-i İsa'dır, ne de bir başka şahsiyettir. Kurtarıcı olan, Kutsal Kitap (Kur'an-ı Kerim)"dir. Müslüman, İlahî Öğreti'nin rehberliğinde kendi kurtuluşunu bizzat kendisi ilân edebilecek konumdadır. Şayet Müslümanlar, Kutsal Kitap'ın kendileri için belirlediği misyonun içinde yer almaz ve sorumluluklarını unuturlarsa, herhangi bir zamanda ortaya çıkacak Mesih veya Mehdi'nin onlara hiçbir faydası olmayacaktır.

caktır. Bu yüzden Müslümanların yıllarca Mesih ya da Mehdi bekleyerek hayatlarını onlara adamaları yerine, Allah'a ve onun çizdiği hayat programına adayarak, durmaksızın çalışmaları ve dünya-ahiret dengesini iyi kurmaları, en tutarlı yol olsa gerektir.

Sempozyumun Değerlendirme Oturumu ise Prof. Dr. Ahmet Önkâl'in başkanlığında Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Prof. Dr. Sönmez Kutlu, Prof. Dr. Selman Nedvi ve Prof. Dr. Süleyman Toprak tarafından gerçekleştirildi. Tüm üyelerin sempozyum tertip heyetine teşekkürü ve organizeedeki başarıdan bahsetmeleri dışında zihinde kalan değerlendirmeler şunlar oldu.

Prof. Dr. Süleyman Toprak: Sempozyum programı çok yoğun oldu, biz de düzenleme kurulu olarak gelen yoğun başvurular içinden konu seçmekte zorlandık. Keşke imkân olsa da bu sempozyumda yer alan konu başlıklarını müstakil bir sempozyum konusu olarak işlenebilse.

Prof. Dr. Sönmez Kutlu: Sempozyumda keşke Türk bilim adamlarının konuşmaları misafirlere tercüme edilebilseydi. Eğer hepimiz Türkiye'de ilahiyatçıların bilimsel birikimlerinin dünyada tanınmadığından bilinmediğinden yakınıyorsak o zaman en azından biz düzenlediğimiz toplantılarda kendi bilim insanlarımızın konuşmalarını dışarıdan gelen misafirlerin dilince İngilizce ve Arapça olarak tercüme edebilmeliydik... Bugün Müslümanlar yeni bir medeniyet kurmak istiyorlarsa önce bir eğitim kuramı oluşturmaları gerekir. Kanaatımca bu medeniyetin merkezine insan onurunu, akli ve ahlaklı yerleştirmeleri gerekir. O bakımdan sempozyumda inancın-ahlakla ilişkisi de ele alınabilirdi.

Prof. Dr. Bekir Topaloğlu: Ben bütün celselerde bulundum, çeşitli notlar tuttum. Çok mutluyum çünkü konuşmacıların alanlarında yetkin olduklarını gördüm. Ancak tamamlayıcı olması bakımında bazı konularla ilgili şunları söylemek isterim. İman-amel münasebeti konusunda Kur'an-ı Kerim'e bakacak olursak sonunda felahı, kurtuluşu, cenneti dile getiren ayetlerin tamamında iman amelle birlikte zikredilmiştir. Yani amel de çok önemlidir, bunu dikkate almamız gerekir...“Yetmiş üç fırka” rivayeti var biliyorsunuz meşhur olan, ümmetin 73'e ayrılacağını sadece bir fırkanın kurtuluşa ereceğini söyleyen, ben bu rivayetin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in getiriliş

amacına ters olduğunu ve nazar-ı itibara alınmaması gerektiğini düşünüyorum

Prof. Dr. Selman Nedvi: Sizler gibi seçkin bir topluluk içinde olmaktan dolayı ziyadesiyle memnunum. Günümüz Müslümanlarının inanç alanında yaşadıkları sıkıntılar ya da genel fesad halini geçmişle kıyaslarsak esasen tarihin tekerrür ettiğini görürüz. Geçmiş zamanlarda ümmetler vardı ve o ümmetleri ıslah edici olarak gönderilmiş peygamberler vardı. Günümüz Müslümanlarının düştüğü her türlü sorunun reçetesi Kur'an ve Sünnet'te mevcuttur. Eğer Müslümanlar bu iki önemli emanete sarılırlarsa birleşirler ve aralarındaki sorunları da çözerler. İnanç bağlamında yaşanan en büyük sıkıntı ise Akaid kitaplarının bizzat kendilerinin anlaşılmasız muam-maya dönüşmesi ve felsefi bir dile bürünmesidir. Burada da yapılacak olan –her ne kadar bu konularda yazmış gerek selef-i salihin gerekse muasır müfessir, muhaddis, mütekellim ve muhaddislere saygımız sonsuzsa da- Kur'an ve Sünnet'in terimlerine dönmektir.

Prof. Dr. Ahmet Önkal: Son söz olarak bir iki teknik hususa açıklık getirmek isterim. İki gün boyunca yedisi diğer İslam ülkelerinden gelen hocalarımızın ki olmak üzere toplam 20 tebliğ sunuldu. Bu oturumdaki konuşmaları da tebliğ olarak kabul etsek toplamda 24 tebliğ olmuş oldu. Ben bu vesileyle programımıza tebliğci, katılımcı ve müzakereci olarak katılan hocalarımıza çok teşekkür ediyorum. Sempozyumun yayınlanacak kitabına hocalarımızın tebliğlerinin İngilizce, Arapça ve Türkçe özetlerini koyarsak sanırım istifadeyi tam sağlamış oluruz.

İki gün boyunca hem ilmi hem de kültürel olarak dolu dolu geçen program sempozyumu ilgiyle izleyen öğrenciler açısından tam bir bilgi şenliği oldu. Bunun yanı sıra sempozyuma Konya ve ülke dışından gelen katılımcılar açısından ise özellikle Cumartesi akşamı Mevlana Kültür Merkezi'nde icra edilen sema ayinine katılım büyük bir memnuniyet vesilesi oldu.

Uluslararası Günümüz İşlam Toplumlarında İnanç Problemleri
Sempozyumundan Görüntüler

